

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๖
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอภิธรรมิกะโท

สอบวันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคาถาสังคหะของมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญา ทั้งบาลีและคำแปล
ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
- สุขํ ทุกขมุเปกขาติ ตวิธา ตตถ เวทนา
โสมนสสํ โทมนสส- มิติ เกเทน ปญจธา
๒. ก. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับสเหตุกจิต
ข. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่ อเหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต
ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?
๓. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุใด ? ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่า
มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย
๔. ก. คำว่า ทวาร แปลว่าอย่างไร ? ให้อธิบายโดยสังเขป
ข. จักขุทวาริกเจตสิก ปญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเหตุใด?
๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้
- ปญจวิส ปริตตมहि ฉ จิตตานิ มหคฺคเต
เอกวิสติ โวหาระ อฏฐุช นิพพานโคจร
วีसानุตตรมุตตมहि อคฺคมคฺคผลฺลขณิเต
ปญจ สพฺพตถ ฉจเจติ สตตธา ตตถ สงคโ
๖. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจยสังคหะ? และสมุจยสังคหะนี้ มีสังคหะอยู่ กี่หมวด ? คืออะไรบ้าง?
แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร คืออะไรบ้าง (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)
๗. ธรรมที่เปรียบเหมือนโซ่เหล็ก คืออะไร? มีเท่าไร? คืออะไรบ้าง? จงแสดงพร้อมทั้งความหมาย และองค์ธรรม
๘. ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌานนั้นคืออะไร? ให้แสดงโดยเฉพาะ ๆ
ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทริยต่อไปนี้
๑. อนัญญาตัญญูสามินทริย ๒. อัญญินทริย ๓. อัญญาตาวินทริย
๙. ให้แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรมในบทต่อไปนี้
- ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ข. ฉันทิทธิบาท ค. สติสัมโพชฌงค์
๑๐. จงจำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ - ผล โลภะ - โลกุตตระ และวิภูษะ

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๖
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอังคารที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ ๒๕ คะแนน เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุนี้ ได้อะไร ?
ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์ และให้เจริญขึ้นได้
ผลที่เกิดจากเหตุนี้ ได้อะไรรวม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนี้มี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ

๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภาวคคกิจ ๓. อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕. สวณกิจ ๖. ขายนกิจ ๗. สายนกิจ ๘. มุสนกิจ
๙. สัมปฏิจฉนกิจ ๑๐. สันตริณกิจ ๑๑. โวภูฏัพพนกิจ ๑๒. ชวนกิจ ๑๓. ตพารัมมณกิจ ๑๔. จูติกิจ

๒. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวตฺถุ นิสฺสิตา กาเม

สตุต รูเป จตฺตพฺพิธา

ติวตฺถุ นิสฺสิตารูเป

ธาเตวกานิสฺสิตา มตา

ตอบ คาถานี้ แปลว่า

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญูญาณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑

พึงทราบ วิญญูญาณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญูญาณธาตุ โสทวิญญูญาณธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญูญาณธาตุ

ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทัยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตภูมิ)

พึงทราบ มโนวิญญูญาณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุณภูมิ ๔

๓. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร? ให้ยกวจนัตถะขึ้นแสดงด้วย

ตอบ สมุจจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔

ที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่า สมุจจยสังคหะ

ดังมีวจนัตถะแสดงว่า สห อัจฉินเต เอเตถาติ = สมุจจโย (วา)

สมปิณฑเตวา อัจฉินเต เอเตนาติ = สมุจจโย

ปริจเฉทที่ชื่อว่า สมุจจยะ เพราะเป็นปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ประการพร้อมกัน (หรือ)

ปริจเฉทที่ชื่อว่า สมุจจยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมัตถธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวด ๆ

๔. อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มีเท่าไร? คืออะไรบ้าง?

ตอบ อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ

๑. รูปขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๒. เวทนาขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓. วิญญูณขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔. สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่าธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๕. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น ขันธ์อะไรได้บ้าง ?

ข. หทัยวัตถุ เป็นอายตนะอะไร ?

ค. เหตุกิริยาจิต ๓ เป็น ธาตุอะไรได้บ้าง ?

ง. รูป ๒๘ นิพพาน เป็น สัจจะอะไรได้บ้าง ?

จ. องค์ธรรมของ อัมมารมณ อัมมายตนะ อัมมธาตุ เหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไร ?

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็น เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ

ข. หทยวัตถุ เป็น อัมมายตนะ

ค. เหตุกิริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ

ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ

จ. องค์ธรรมของ อัมมายตนะ กับ อัมมธาตุ นั้น เหมือนกัน ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ส่วนองค์ธรรมของอัมมารมณนั้นได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๖

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบ วันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคาถาสังคหะของมาติกาทั้ง ๖ และคำปฎิญา ทั้งบาลีและคำแปล

ข. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขํ ทุกขมุเปกขาติ

ติวิธา ตตถ เวทนา

โสมนสํ โทมนส-

มิติ เภทน ปญจธา

ตอบ ก. คาถาสังคหะ

๑. สมฺปยุตฺตา ยถาโยคํ เตปญฺญชาส สภาวโต

จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา เตสนฺทานิ ยถารหํ

๒. เวทนาเหตุโต กิจจ- ทวาราลมพณฺวตฺถโต

จิตฺตูปาทวเสเนว สงคฺโท นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญฺญชาส ว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย เอกุปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสตาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิต โดยประเภทแห่ง เวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณฺ และวัตถุ ตามสมควร

ข. คาถานี้แปลความว่า

ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอาร์มณานุภวนลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการเสวยอาร์มณฺแล้ว มีเวทนา ๓ อย่าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทริยเภท คือ ประเภทแห่งอินทริย์แล้ว มีเวทนา ๕

อย่าง คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสเวทนา ๔. โทมนัสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

๒. ก. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับสเหตุกจิต

ข. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่ อเหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต

ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด

ตอบ ก. ความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับ สเหตุกจิตนั้น คือ

๑. อเหตุกจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้น มีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอาร์มณฺ

สเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอาร์มณฺ

๒. อเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมีเพียง ๒ ชาติ คือ วิปากชาติ กับ กิริยาชาติ

สเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ

๓. อเหตุกจิต เป็นกามพวกเดียว

สเหตุกจิต เป็นกามะ มหัคคตะ และโลกุตตระ ได้ทั้ง ๓

๔. อเหตุกจิต เป็นโลกียะ

สเหตุกจิต เป็นโลกียะ และโลกุตตระ ได้ทั้ง ๒

ข. การที่จิตเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต ไม่มีนั้น เพราะ

อกุศลเหตุ มีเพียง ๓ กุศลเหตุ และอัปายาทเหตุ ก็มีเพียง ๓

ธรรมดากุศลเหตุ กับ กุศลเหตุ หรือกับ อภัยกตเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกัน ในจิตดวงเดียวกันไม่ได้
ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี

๓. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้ เพราะเหตุใด ? ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่า
มีจำนวนเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย

ตอบ กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ทสสนกิจ สวณกิจ ฆายนกิจ สายนกิจ
มุสนกิจ ทั้ง ๕ นี้ต้องตั้งอยู่ในระหว่าง ปัญทวารวชชนจิต กับ สัมปฏิจฉนจิต เท่านั้น ตั้งอยู่ที่อื่นไม่ได้ ฐานนี้เรียกว่า
ปัญจวิญญานฐาน ด้วยเหตุนี้ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ

ปฏิสนธิฐาน มี ๑ ภวังคฐาน มี ๑ อวชชนฐาน มี ๒ ปัญจวิญญานฐาน มี ๑ สัมปฏิจฉนฐาน มี ๑ สันตிரณ
ฐาน มี ๑ โวภูตัพพนฐาน มี ๒ ขวนฐาน มี ๑ ตทาร์มมณฐานมี ๒ จุตฐาน มี ๓ รวมเป็นฐาน ๒๕

ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกัง ฌ ภวังคัง ทวารวชชนํ ปญจาทุเยกํ
เทว โว โซ ฌ ตทาเทเวติจुตติ ปญจวิสติ.

๔. ก. คำว่า ทวาร แปลว่าอย่างไร ให้อธิบายโดยสังเขป

ข. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเหตุ
ใด?

ตอบ ก. คำว่า ทวาร แปลว่า ประตู สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย

จักขุประสาทเป็นต้น ชื่อว่า ทวาร เพราะเหมือนหนึ่งประตูเป็นที่เข้าออกของวิธิจิตทั้งหลาย

ข. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอน ไม่มีนั้น เพราะเหตุว่า

เจตสิกที่ประกอบกับ จักขุวิญญานจิตโดยเฉพาะ ไม่มี

เจตสิกที่ประกอบกับ มโนธาตุ ๓ โดยเฉพาะ ไม่มี

เจตสิกที่ประกอบกับ มหัคคตวิปากจิต ๔ โดยเฉพาะ ก็ไม่มี

ฉะนั้น เจตสิกทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงเป็นเจตสิกที่แน่นอนไม่ได้

๕. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปริตตมฺหิ	ฉ จิตตานิ มหคฺคเต
เอกวิสติ โวหาเร	อฏฐุช นิพพานโคจร
วิสาณุตตรมุตตมฺหิ	อคฺคมคฺคผลุขมฺปิเต
ปญจ สพพตถ ฉจเจติ	สตฺตธา ตตถ สงคโ

ตอบ แปลคาถา ดังนี้

จิต ๒๕ ดวง คือ ทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๔

หสิตุปปาทจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็น กามธรรม อย่างเดียว

จิต ๖ ดวง คือ วิญญานัญญาตนมานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนมานจิต ๓ เกิดได้ใน

ธรรมารมณ์ที่เป็น มหัคคตะ อย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวง คือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้น อภิญญาจิต ๒) อากาสาณัญญาตนมานจิต ๓

อาภิญญัญญาตนมานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ์ที่เป็น นิพพาน อย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔

เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็น กามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๙)

จิต ๕ ดวง คือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญญาจิต ๑

เกิดได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ ที่เป็น กามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ (เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวง คือ มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ กริยาอภิญญาจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑

เกิดได้ในอารมณ์ทั้ง ๖ ที่เป็น กามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารมณ์มสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอกกันตะ ๔ อเนกกันตะ ๓

ดังที่กล่าวมาแล้วด้วยประการฉะนี้

**๖. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ? และสมุจจยสังคหะนี้ มีสังคหะอยู่ กี่หมวด ? คืออะไรบ้าง?
แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร ? คืออะไรบ้าง ? (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)**

ตอบ เพราะเหตุว่า ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงการรวบรวมธรรม ที่มีสภาพเข้ากันได้ จึงเรียกว่า สมุจจยสังคหะ และในสมุจจยสังคหะนี้ มีสังคหะอยู่ ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียวหมวดหนึ่ง

๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกัน หมวดหนึ่ง

๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ

๑. อาสวะ ๒. โธมะ ๓. โยคะ ๔. คันถะ ๕. อุปาทาน

๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ในมิสสกสังคหะมีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ ๔. อินทรีย์ ๕. พละ

๖. อธิบัติ ๗. อาหาร

ในโพธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

๑. สติปัฏฐาน ๒. สัมมปปธาน ๓. อิทธิบาท ๔. อินทรีย์

๕. พละ ๖. โพชฌงค์ ๗. มัคคังคะ

ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชันธ ๒. อุปาทานกัณฑ์ ๓. อายตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

๗. ธรรมที่เปรียบเหมือนโซ่เหล็ก คืออะไร? มีเท่าไร? คืออะไรบ้าง? จงแสดงพร้อมทั้งความหมาย และองค์ธรรม

ตอบ ธรรมที่เปรียบเหมือนโซ่เหล็ก คือ คันถะ มี ๔ คือ

๑. อภิขฌาภคณคณ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกาย รูปรูปกายไว้โดยอาการผูกพันอยู่ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. พยาปาทภคณคณ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกาย รูปรูปกายไว้โดยอาการโกรธ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒

๓. สัลลพพตปราคายคณคณ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกาย รูปรูปกายไว้โดยอาการยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๔. อิหังสัจจาภินิเวสภคณคณ ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องนามกาย รูปรูปกายไว้โดยอาการยึดมั่นในความเห็นผิดของตนว่าถูก ความเห็นของคนอื่นว่าผิด

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๘ . ก. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร ? และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ องค์ฌานนั้นคืออะไร? ให้แสดงโดยเฉพาะ ๆ

ข. จงแสดงความหมาย พร้อมองค์ธรรม ของอินทรีย์ต่อไปนี้

๑. อนุสัญญาตัณญีสสามินทรีย์ ๒. อัญญินทรีย์ ๓. อัญญาตาวินทรีย์

ตอบ ก. คำว่า ฌาน หมายความว่า การเข้าไปเพ่งอารมณ์มีกสิณ เป็นต้น หรือเพาธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฉะนั้น จึงชื่อว่า ฌาน

ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌาน นั้นคือ

ถีนมิทธนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับวิตก

วิจิกิจฉานนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับวิจารณ์

พยาปาทนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับปีติ

กามฉันทนิรณฺณ เป็นปฏิปักษ์กับเอกัคคตา

อุทัจจกุกกุจจนิรณฺณ และโทมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา

ปีติ และโสมนัสเวทนา เป็นปฏิปักษ์กับโทมนัสเวทนา

ข. แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรม

๑. อนุสัญญาตัณญีสสามินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ไม่เคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในโสตาปัตติมรรคจิต ๑

๒. อัญญินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓

๓. อัญญาตาวินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิกที่ใน อรหัตตผลจิต ๑

๙. ให้แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรมในบทต่อไปนี้

ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ข. ฉันทิทธิบาท ค. สติสัมโพชฌงค์

ตอบ แสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมดังนี้

ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติที่ตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่งกาย คือรูปขันธ์ มีลมหายใจเข้าออก อิริยาบถใหญ่ อิริยาบถน้อย เป็นต้น

องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อัปปนาชวนจิต ๒๖

ข. ฉันทิทธิบาท ความพอใจอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จฌาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑

ค. สติสัมโพชฌงค์ ความระลึกได้ เป็นองค์แห่งการรู้อริยสัจ ๔

องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ใน มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อัปปนาชวนะ ๒๖

๑๐. จงจำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ - ผล โลกียะ - โลกุตตระ และวิภูษะ

ตอบ จำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ ผล โลกียะ โลกุตตระและวิภูษะนั้นมีดังนี้

จำแนกโดยเหตุ-ผล

๑. ทุกขสัจจะ เป็นผล สมุทยสัจจะ เป็นเหตุ

๒. นิโรธสัจจะ เป็นผล มรรคสัจจะ เป็นเหตุ

จำแนกโดยโลกียะ-โลกุตตระ

ทุกขสัจจะ และสมุทยสัจจะทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกียธรรม โลกียสัจจะ

นิโรธสังขะและ มรรคสังขะทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกุตตรธรรม โลกุตตรสังขะ

จำแนกโดยวิภูษะ

๑. รูปนามทั้ง ๒ ที่เกิดอยู่ในวิภูษสงสารนี้ ล้วนแต่เป็นทุกข์ ฉะนั้น ทุกขสังขะ จึงเป็นสังขะที่มีความเป็นอยู่ในวิภูษสงสารชื่อว่าปวัตติสังขะ เป็นสังขะที่ไม่ดี

๒. สมุทยสังขะ เป็นสังขะที่เป็นเหตุให้ทุกขสังขะเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ในวิภูษสงสาร ชื่อว่า ปวัตติเหตุสังขะ

๓. นิโรธสังขะ เป็นสังขะที่ถอยออกจากวิภูษทุกข์ ชื่อว่า นิวัตติสังขะ เป็นสังขะที่ดี

๔. มรรคสังขะ เป็นสังขะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจากวิภูษทุกข์ ชื่อว่านิวัตติเหตุสังขะเป็นสังขะที่ดีเหมือนกัน

ฝ่ายหลักสูตรและการสอน อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย